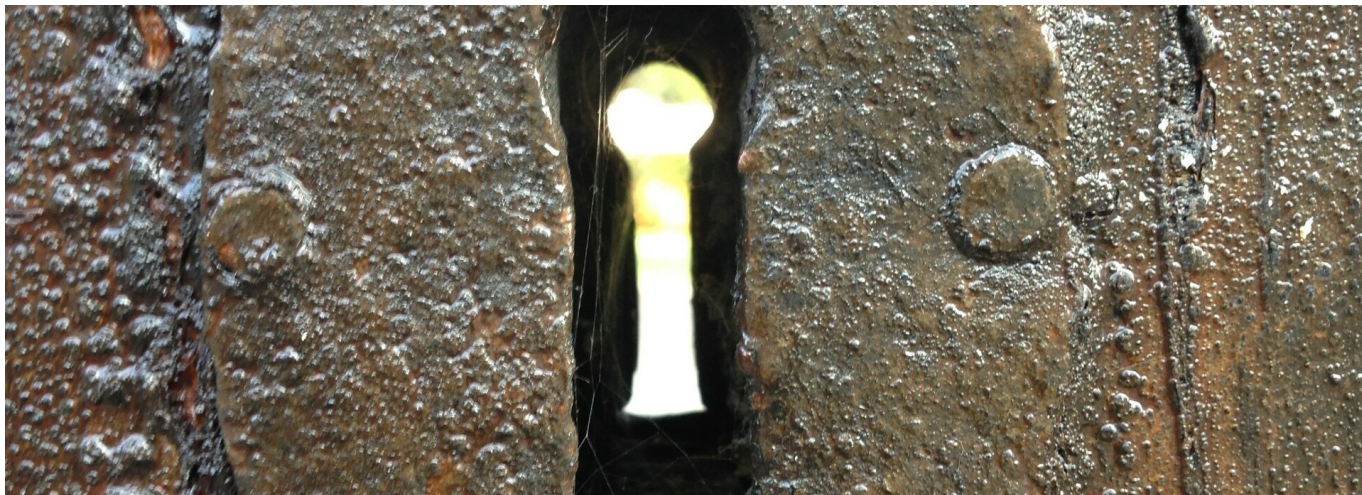

Przed-sądy

- [Wprowadzenie](#)
- [Przeczytaj](#)
- [Prezentacja multimedialna](#)
- [Sprawdź się](#)
- [Dla nauczyciela](#)

Bibliografia:

- Gadamer Hans-Georg, „Teksty: teoria literatury, krytyka, interpretacja” przeł. Krzysztof Michalski, 1976, nr 6.

Czym są przesady? W potocznym rozumieniu są to mocno zakorzenione, błędne przekonania. Jeśli dziwi nas, np. że starożytni Grecy lub Chińczycy posługiwali się złożoną i precyzyjną techniką, to zakładamy tym samym, że ludzie, którzy żyli dawno temu, rozumieli rzeczywistość gorzej niż my. Czy powinniśmy się pozbyć przesądów, aby lepiej rozumieć świat? A może przesady nie muszą być błędne? W tej lekcji skupimy się na hermeneutycznej koncepcji przesądów, zwanych też przed-sądami.

Twoje cele

- Porównasz hermeneutyczne rozumienie przesądów ze znaczeniem, jakie mają w filozofii pozytywistycznej.
- Przedstawisz koncepcję przesądów Martina Heideggera.
- Omówisz znaczenie przesądów (i przed-sądów) w filozofii hermeneutycznej, odnosząc się do poglądów Wilhelma Diltheya, Martina Heideggera i Hansa-Georga Gadamera.

Przeczytaj

Przesądy i przed-sądy

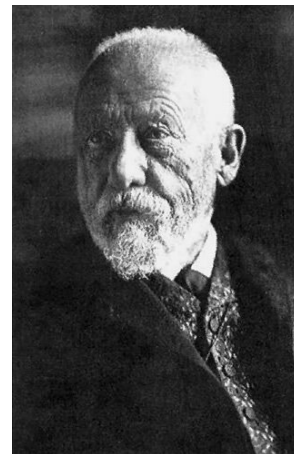
W znaczeniu filozoficznym przesady nie muszą być konieczne błędne. Są to po prostu głęboko zakorzenione przeświadczenia, które warunkują nasze rozumienie rzeczywistości. Kiedy, np. zastanawiamy się, jak zwiększyć bezpieczeństwo pieszych na drogach, nie musimy rozważać, czy mają oni w ogóle prawo do życia, lecz zakładamy z góry, że tak jest. Wynika to z faktu, że żyjemy w kulturze, w której prawo do życia stało się czymś oczywistym. Były jednak takie okresy w historii ludzkości, w których nie było to oczywiste.

Jak widzisz, przesąd nie musi być więc czymś negatywnym, choć rzeczywiście wzbudza on negatywne konotacje. Za ten stan rzeczy odpowiadają przede wszystkim **obiektywistycznie** nastawione koncepcje poznania. Mają one swoje źródło w nowożytnym racjonalizmie powiązanym z empiryzmem, zaś ich najbardziej wyrazistym przejawem był **pozytywizm**.

W myśl tej koncepcji, wszelkiego rodzaju założenia, które poprzedzają akt poznawczy oraz kontekst, w którym się ono odbywa, zaburzają jego właściwy przebieg i zniekształcają wyniki. Dlatego też nauka powinna dysponować metodami, które zneutralizują wpływ przesądów na poznanie. Pozytywiści uważali, że tylko **metody empiryczne**, które ograniczają poznanie do faktów, pozwalają na prawdziwe, czyli wolne od przesądów poznanie.

Na przełomie XIX i XX w. dokonał się jednak w filozofii przełom antypozytywistyczny, który zakwestionował możliwość obiektywnego poznania rzeczywistości. Przesady – czyli wstępne, warunkujące rozumienie rzeczywistości założenia – nie tylko nie zakłócały przebiegu poznania, lecz wręcz były warunkiem jego możliwości. Według **Wilhelma Diltheya**, językowe i zakorzenione w tradycji rozumienie świata jest warunkiem wszelkiego możliwego poznania.

W ten sposób, zapoczątkowana przez Diltheya **hermeneutyka filozoficzna** włączyła przesady do teorii poznania. By podkreślić, że nie są one przeszkodą, lecz stanowią pewien etap procesu rozumienia, **Hans-Georg Gadamer**, jeden z czołowych przedstawicieli współczesnej hermeneutyki, nazwał je **przed-sądami**, które warunkują proces rozumienia.

Wilhelm Dilthey (1833-1911)

był jednym z czołowych przedstawicieli przełomu antypozytywistycznego w filozofii

Źródło: domena publiczna.

Rozumienie według hermeneutyki

We współczesnej hermeneutyce rozumienie ma dwa główne znaczenia. Po pierwsze, w hermeneutyce Diltheya, jest ono pierwotnym, wyprzedzającym poznanie stosunkiem człowieka do rzeczywistości. Aby móc w ogóle opisać rzeczywistość, wyjaśnić mechanizmy, które w niej zachodzą, muszę najpierw rozumieć jej sens. Po drugie, w filozofii **Martina Heideggera**, rozumienie jest podstawowym wymiarem istnienia człowieka. Aby móc w ogóle istnieć, musi rozumieć świat, w którym istnieje, oraz samego siebie. Niezależnie od tej różnicy, hermeneutyczna kategoria rozumienia przeciwstawia się kategorii poznania na dwa sposoby.

Pierwszym aspektem rozumienia jest język. Nie tylko warunkuje on sposób, w jaki człowiek rozumie rzeczywistość, ale również wyznacza granice tego, co zrozumiałe.

((**Hans-Georg Gadamer**

Człowiek i język

Język nie jest zamkniętym obszarem tego, co da się powiedzieć, obok którego leżałby obszar niewypowiedzianego. Język jest wszechobejmujący. Wszystko, co domniemane, da się zasadniczo powiedzieć.

Źródło: Hans-Georg Gadamer, *Człowiek i język*, „Teksty: teoria literatury, krytyka, interpretacja” przeł. Krzysztof Michalski, 1976, nr 6, s. 18.

Nawet nauka pojawia się w tej koncepcji dopiero na gruncie ukonstytuowanego przez język sensu rzeczywistości i nie może go przekroczyć. Gadamer nie rozumie jednak języka jako narzędzia, za pomocą którego człowiek – ja czy ty – odnosimy się do rzeczywistości. Język jest czymś ponadindywidualnym – **rozmową**, którą toczy ze sobą wspólnota kulturowa.

A zatem rozumienie nie jest uwarunkowane przez indywidualną świadomość człowieka, lecz przez sens, który kształtuje się w międzyludzkiej rozmowie. Wracając do wcześniejszego przykładu – to właśnie w języku, którego używamy utrwalona jest wartość, jaką przyznajemy ludzkiemu życiu, którą biorę za pewnik, gdy zaczynam zastanawiać się nad przepisami ruchu drogowego.

Drugim aspektem rozumienia, pojawiającym się u filozofów hermeneutycznych, jest jego **dziejowość**. Zaczniemy od tego, czemu się ona przeciwstawia. Wyobraź sobie, że pewnego dnia dowiadujemy się, iż cała nasza wiedza o świecie jest błędna. Musimy pozbyć się więc wszystkich przekonań i rozpocząć poznanie „od zera”.

Oczywiście, to tylko eksperyment myślowy – osiągnięcie doskonale czystego,

Sceptycyzm metodyczny Kartezjusza polegał na odrzuceniu wszystkich twierdzeń, w które można zwątpić. W ten sposób chciał on wyeliminować z filozofii całą nieuzasadnioną wiedzę i rozpocząć budowę swojego systemu filozoficznego w oparciu o niepowątpiewalną przesłankę.

Źródło: Frans Hals, *Portret Kartezjusza*, ok. 1649-1700.

pozbawionego wszelkich założeń punktu byłoby niemożliwe. Tego rodzaju ideał pojawia się jednak we wszystkich teoriach, które warunkiem poznania czynią pozbycie się wszelkich przesądów filozoficznych.

Tymczasem hermeneutyka wychodzi z założenia, że rozumienie nigdy się nie rozpoczyna, lecz zawsze już trwa. Niemożliwe jest „wyzerowanie” przesądów, założeń i kontekstu, w których tkwimy. Nasze rozumienie świata i samych siebie zawsze zakorzenione jest w uprzednim rozumieniu, w tradycji z której wyrastamy. To właśnie w hermeneutyce nazywane jest *dziejowością* rozumienia. Nigdy się ono nie zaczyna, nigdy się też nie kończy, lecz zawsze „dzieje się”.

Nasze założenia – *przedrozumienie* – warunkują więc odpowiedzi, których udzielamy. Te zaś same stają się założeniami w nieustannie trwającym procesie rozumienia. Nasza myśl nie biegnie od

założeń do wniosków, lecz ma strukturę *kolistą*. Ten aspekt rozumienia nazywany jest **kołem hermeneutycznym**.

Słownik

empiryzm metodologiczny

(gr. *empeiros* – doświadczony) pogląd, zgodnie z którym poznanie prawdziwe musi być oparte na poprzedzającym je doświadczeniu zmysłowym

hermeneutyka

(gr. *hermeneutike techne* – sztuka objaśniania) w starożytności: sztuka objaśniania. Jako dyscyplina teologii – metoda objaśniania świętych tekstów. W filologii metoda interpretacji tekstów starożytnych; w filozofii – metoda nauk rozumiejących (u Wilhelma Diltheya); w XX w. hermeneutyka stała się nurtem filozoficznym (M. Heidegger, H. Gadamer), który analizował rozumienie jako specyficzny sposób bycia człowieka

koło hermeneutyczne

metafora wyjaśniająca prawidłowości naszego rozumienia, np. tekstu czy dziejów; rozumienie i interpretowanie tekstu wymaga dochodzenia do jego całościowego ujęcia przez recepcję jego części, ale i odwrotnie: na rozumienie poszczególnych części rzutuje rozumienie sensu całości; w szerszym znaczeniu koło hermeneutyczne odnosi się też do historyczności rozumienia: rozumiemy nasze czasy na tle dziejów, ale dzieje interpretujemy, zawsze biorąc za punkt wyjścia nasze aktualne doświadczenia

obiektywizm

(łac. *obiectivus* – odnoszący się do przedmiotu) stanowisko w teorii poznania, głoszące możliwość intersubiektywnego i adekwatnego poznania rzeczywistości zewnętrznej wobec poznającego podmiotu

pozytywizm

(łac. *positivus* – oparty, uzasadniony) kierunek filozofii XIX i XX w. wywodzący się z refleksji filozoficznej nad poznaniem naukowym; postulował porzucenie metafizyki, ograniczenie roli filozofii do dyscypliny pomocniczej nauk szczegółowych; za wartościowe uznawał jedynie poznanie osiągnięte za pomocą metod empirycznych; za jedyny przedmiot wiedzy uznawał fakty

rozmowa

według Hansa-Georga Gadamera, modelem rozumienia jest rozmowa, przybierająca postać dialogu prowadzonego przez Ja i Ty

sceptycyzm metodyczny

(gr. *skeptomai* – obserwuję) metoda Kartezjusza, polegająca na nieprzyjmowaniu na mocy autorytetu twierdzeń naukowych, których nie można odpowiednio uzasadnić

Prezentacja multimedialna

Polecenie 1

Wyjaśnij, swoimi słowami, czym są przesady (przed-sądy).

Źródło: Englishsquare.pl sp. z o.o., licencja: CC BY-SA 3.0.

Polecenie 2

Przeczytaj poniższe stwierdzenia. Wyjaśnij, jak je rozumiesz w kontekście koła hermeneutycznego.

Vorhabe

Warunkiem rozumienia pewnego przedmiotu jest uprzednie rozumienia całości, której ten przedmiot jest częścią.

Vorsicht

Perspektywa, w jakiej ujmujemy dany przedmiot.

Vorgriff

Pojęcia, za pomocą których ujmujemy dany przedmiot.

Sprawdź się

Pokaż ćwiczenia:

Ćwiczenie 1

Myśl którego filozofa łączy się z przełomem antypozytywistycznym?

☐ Hansa-Georga Gadamera

☐ Augusta Comte’a

☐ Marina Heideggera

☐ Wilhelma Diltheya

Ćwiczenie 2

Jakie rodzaje przesądów wymienia Martin Heidegger? Wybierz je z propozycji, a następnie każdej z nich przyporządkuj właściwy element procesu poznawczego.

Co stanowi warunek rozumienia napotykanego przedmiotu?

Doświadczenie, błędy logiczne, błędne przekonania, uprzedzenia

Proces		Element

Ćwiczenie 3

Odnosząc się do poglądów omawianych przedstawicieli hermeneutyki, wskaż te czynniki, które umożliwiają – według nich – wszelkie poznanie.

☐ metody empiryczne

☐ język

☐ logika formalna

☐ tradycja

Ćwiczenie 4

By zrozumieć konkretny wiersz, muszę wiedzieć, czym są wiersze. Lektura tego konkretnego wiersza wpływa na moje przed-rozumienie tego, czym są wiersze.

Powyższe stwierdzenia obrazują...

☐ błąd logiczny.

☐ wieloznaczność słowa „wiersz”.

☐ proces poznania według pozytywizmu.

☐ koło hermeneutyczne.

Ćwiczenie 5

Według Gadamera, rozumienie...

☐ to stan, którego może dostąpić tylko samotna jednostka.

☐ wymaga oderwania się od kontekstu społecznego.

☐ to proces związany z nauką.

☐ to proces, który toczy się we wspólnocie.

Ćwiczenie 6

Zdecyduj, które stwierdzenia są prawdziwe, a które fałszywe.

Zdanie	Prawda	Fałsz
Wedle hermeneutyki, warunkiem rozumienia są przesady.	☐	☐
Hermeneutyka głosi, że poznanie powinno być pozbawione założeń.	☐	☐
Hans-Georg Gadamer nazywał przesady przesądami.	☐	☐
Źródłem filozofii hermeneutycznej jest przełom antypozytywistyczny.	☐	☐

Ćwiczenie 7

Czy twoim zdaniem możliwe jest pozbawione założeń poznanie naukowe? W swojej odpowiedzi uwzględnij postulaty pozytywizmu i hermeneutyki.

Ćwiczenie 8

Stwórz tekst, który zilustruje znaczenie przesądów (przed-sądów), jakie nadała im filozofia hermeneutyczna. Forma i treść tekstu są dowolne. Może być to np. eksperyment myślowy, bajka filozoficzna, opowiadanie, scenariusz scenki, dowcip.

Dla nauczyciela

Autor: Paweł Kaniowski

Przedmiot: Filozofia

Temat: Przed-sądy

Grupa docelowa:

Szkoła ponadpodstawowa, liceum ogólnokształcące, technikum, zakres rozszerzony

Podstawa programowa:

Zakres rozszerzony

Treści nauczania – wymagania szczegółowe

II. Elementy historii filozofii.

12. Egzystencjalizm. Uczeń:

4) charakteryzuje jeden z następujących kierunków filozofii XX wieku: filozofia życia, hermeneutyka, personalizm, filozofia dialogu;

Kształtowane kompetencje kluczowe:

- kompetencje cyfrowe;
- kompetencje osobiste, społeczne i w zakresie umiejętności uczenia się;
- kompetencje w zakresie rozumienia i tworzenia informacji.

Cele lekcji (językiem ucznia):

- Porównasz hermeneutyczne rozumienie przesądów ze znaczeniem, jakie mają w filozofii pozytywistycznej.
- Przedstawisz koncepcję przesądów Martina Heideggera.
- Omówisz znaczenie przesądów (i przed-sądów) w filozofii hermeneutycznej, odnosząc się do poglądów Wilhelma Diltheya, Martina Heideggera i Hansa-Georga Gadamera.

Cele operacyjne. Uczeń:

- porówna hermeneutyczne rozumienie przesądów ze znaczeniem, jakie mają w filozofii pozytywistycznej;
- przedstawi koncepcję przesądów Martina Heideggera;
- omówi znaczenie przesądów (i przed-sądów) w filozofii hermeneutycznej, odnosząc się do poglądów Wilhelma Diltheya, Martina Heideggera i Hansa-Georga Gadamera.

Strategie nauczania:

- konstruktywizm;
- konektywizm.

Metody i techniki nauczania:

- odwrócona klasa;
- ćwiczeń przedmiotowych;
- z użyciem komputera;
- burza mózgów;
- praca z multimedium.

Formy pracy:

- praca indywidualna;
- praca w parach;
- praca całego zespołu klasowego.

Środki dydaktyczne:

- komputery z głośnikami, słuchawkami i dostępem do internetu;
- zasoby multimedialne zawarte w e-materiale;
- tablica interaktywna/tablica, pisak/kreda.

Przebieg lekcji

Przed lekcją:

1. Uczniowie zapoznają się z treściami w sekcji „Przeczytaj”.

Faza wprowadzająca:

1. Nauczyciel loguje się na platformę i wyświetla na tablicy stronę tytułową e-materiału. Przedstawia uczniom temat lekcji oraz jej cele, a następnie wspólnie z nimi określa kryteria sukcesu.
2. Nauczyciel prosi uczniów, żeby podzieli się pierwszym wrażeniem na temat treści zawartych w zakładce „Przeczytaj”: czy były one dla nich zrozumiałe?, co było najłatwiejsze?, co sprawiło im największą trudność?

Faza realizacyjna:

1. **Burza mózgów.** Nauczyciel zadaje uczniom pytanie: *Czym są przesady (przed-sady)?* Następnie informuje uczniów, że będą pracować metodą burzy mózgów i, jeśli to konieczne, wyjaśnia jej zasady. Wyłania także moderatora, który będzie zapisywał pomysły na tablicy, a następnie określa czas wykonania zadania. Uczniowie podają swoje propozycje. Po zakończeniu fazy twórczej następuje wspólna

weryfikacja pomysłów. Nauczyciel prosi uczniów, aby porównali swoje propozycje z informacjami zamieszczonymi na tablicy.

2. **Praca z multimedium.** Nauczyciel wyświetla na tablicy interaktywnej materiał z sekcji „Prezentacja multimedialna”. Odczytanie polecenia do multimedium: *Przeczytaj poniższe stwierdzenia. Wyjaśnij, jak je rozumiesz w kontekście koła hermeneutycznego.* Wspólna praca całego zespołu klasowego nad odpowiedziami.
3. Uczniowie dobierają się w pary. Następnie wykonują ćwiczenia od 1 do 6 z zakładki „Sprawdź się”. Po wykonaniu zadania wybrane dwójki prezentują rozwiązania na forum klasy. W razie potrzeby nauczyciel lub inni uczniowie poprawiają odpowiedzi.

Faza podsumowująca:

1. Na koniec zajęć nauczyciel raz jeszcze wyświetla na tablicy interaktywnej lub przy użyciu rzutnika temat lekcji i cele zawarte w sekcji „Wprowadzenie”. W kontekście wyświetlonych treści prosi uczniów o rozwinięcie zdania: Na dzisiejszych zajęciach nauczyłem się...

Praca domowa:

1. Stwórz tekst, który zilustruje znaczenie przesądów (przed-sądów), jakie nadała im filozofia hermeneutyczna. Forma i treść tekstu są dowolne. Może być to np. eksperyment myślowy, bajka filozoficzna, opowiadanie, scenariusz scenki, dowcip.

Materiały pomocnicze:

- Przyłębski A., *Hermeneutyka: od sztuki interpretacji do teorii i filozofii rozumienia*, Poznań 2019.
- *Słownik-przewodnik filozoficzny: osoby, problemy, terminy*, red. A. Maryniarczyk, M. Nawracała-Urban, A. Czajczyk, A. Gudaniec, R. Otsason, M. St. Zięba, Lublin 2012.

Wskazówki metodyczne opisujące różne zastosowania multimedium:

- Uczniowie zapoznają się z multimedium w sekcji „Prezentacja multimedialna” i przygotowują do niego pytania. Następnie zadają je sobie nawzajem, sprawdzając stopień przyswojenia jego treści.